

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Den Advocaet Van Qvaede Saeken Met Naeme Daniel Van Henghel Predikant Tot Uytrecht

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1673

I. Artykel. Onwetentheyte van Daniel Henghel aegaende het bedwanck tot
de Religie.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71559](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71559)

EERSTE DEEL.

Van het aenroepen der Heylighen, &c.

I. ARTYKEL.

Onwetentheyt van Daniel Henghel
aengacnde het bedwanck tot
de Religie.

De Religie / seyt hy / Pag. 4. en behoort niet te
gaen tot tyrannie / geweld / verholginge / dwanck
conscientie / ende het dooden der ghene die men
betteren hout.

Boort eerst / my dunckt dat desen man gheen onder-
sicht en siet tusschen jemandt dooden door tyrannie ,
of door geweld.

Hy moest weten dat tyrannie bestaet naemelyck in
dooden bande onnoosele teghen alle rechten en wet-
ten / maer het dooden door geweld , dat is / teghen den
vredelicken danc van de ghene die ghedoodt worden / ge-
maect oock wettelyck ende volghens de rechten /
der Magistraten en Princen ten opsichte bande mis-
daden. Het eerste is moorden , het tweede is

du / wat wilt Daniel hier-mede segghen / ofte be-
spreken dat de Catholijcken tyrannen gheweest sijn /
want hy de eerst-opkomende Calvinisten hebben ge-
maect wie sal dit konnen aen-nemen als die gheen d.
van den 28. kan. wel hoe waeren dan die eerste Cal-
vinisten onnoosel die het heel landt in blam ende byer-
den die met alle de gheestelijcke ergher lees-
ten als beesten die de kercken / ghelijck als pu-
ste straet-schenders / veroofden van al het gout en
silver die teghen haeren wettighen Coninck rebels-
den waeren dese monsters van menschen onnoos-
el die ghene die over haer bonnisse streken / waeren
niet

't niet haere wetighe Heeren/meesters/ en Magistren/die recht hadden om soo grouwelijcke schelmstucken te straffen?

Dat leert ghe nu Daniel: Maer laet ons eben wel hoozen hoe ghy bewijzen wilt datmen niemant dwinghen en magh om syn gheloof af te gaen/ ende een ander t'aenbeerden.

De wapenen, seght ghy upt Paulus 2. Cor. 10. 4. van onsen kriigh en sijn niet vleeschelijck, maer gheestelijck, krachtigh door Godt, tot nederwerpinghe der stercke.

Ghy moest hier ober eerst utwen Bijbel te rodt gaen hebben / om te sien wat dit woordesken vleeschelijck hier beteeckent/ ghy sout daer ghebonden hebben Num: 10. dat het hier beteeckent bedrieghlijck: Ick bekenne dat bedrieghlijcke wapenen in materie van religie altijd ongherozloft sijn: Maer nu sout ghy eens een argument moeten stellen in debira forma om daer upt te besluyten dat men niemant dwinghen en magh tot de religie. Dat soude ick geern eens sien.

2. Seght ghy upt den selven Paulus Ephes. 6. 17. Het Woort Godts is het sweert des gheests daer men hier meê verchten moet.

Daniel, ghy zijt wederom qualijck bedacht / om ghemisschien datghe wijser wilt sijn als utwen Bijbel Num: 28. dit segghen van Paulus verstaet van het verchten teghen den Satan ten tijde van de verfoeking; soo draeyt ghy van dese woorden seer qualijck op het dwinghen/ dooden/ of straffen der ketteren/ ofte wilt ghe misschien segghen dat den Satan ende eenen ketter al een dinck is?

3. Seght ghy upt 2. Cor. 2. 4. dat Paulus sijn leuen aenghenaem maeckte by alle conscientien der menschen door openbaringhe der waerheyt.

Uwen Bijbel antwoort dat ghy dese schijfuer niet en verstaet / want hy seght Num: 4. dat Paulus spreect van de uytvluchten, op-pronckinghen, ende bedriegheryen der valsche Apostelen, die haere prekingen nae de menschelijke wijsheyt wilden voeghen, ofte nae de gheneghentheydt der menschen om die te behagen, ende daerentusschen haers selfs ghemack ende eere

alke bemantelinghen te voorderen, maer wy / seght
Paulus, handelen eenvoudig.

Crecht nu eens hier upt dese consequentie / ghelijck
ghesout moeten doen hebben: Ergo men magh de men-
schen niet dwinghen tot het gheloof.

Ghy seght 4. dat onsen Salighmaeker niet ghebo-
ten en heeft de ongeloobighe te dwinghen ofte te doo-
ren: ende dat d' Apostelen Christi, sonder dwanck ofte
ghewelt de heele werelt bekeert hebben: Dan voeght
ghy'er noch by: Wy oordeelen dat Plato ende Seneca
ghelijck ghesegt hebben dat de straffe van jemandt die
dwael, behoort te zijn, beter ghelcert te worden; Dooz
dwagghen worden gheene menschen tot beter opinie
ofte gheloof ghebracht.

Lieve vriendt / ghy sout beter in Augustino, dan in
Seneca of Plato ghestudeert hebben: dan sout ghy ghe-
noet hebben dat ghe de Chzistelijcke leeraers meer
achtende als de Heydensche.

Hooft nu dan dien grooten meester / die alleen
meer verstant heeft ghehadt in de Schziftuer / dan
alle de Predikanten der Calvinisten saemen in een
gheslame: Hooft hem eens ulve leste praetjens be-
antwoorden.

1. Wat onsen Salighmaker aengaet. Onsen Heere,
segt hy: Epist. 50. ad Bonifac. Tom 2. circa medium, gebiedt
eerst de ghenoodde te leyden naer dat groot avontmael,
daer naer hun te DWINGHEN: Want nae dat sijne
knechten hem hadden gheantwoort: Heere, wy hebben
ghedaen dat ghe gheboden hebt, en daer is noch plaetse:
Gaet uyt, seyde hy, op de wegghen en tuynen; ende alle
de ghene die ghe sult vinden, DWINGHT se binnen te
komen: Wat is dit te seggen, dwinghtse binnen te komen?
misschien datmen se soude dwinghen door den schrick van
mirakelen? dat niet: Want daer waeren vele mirakelen
gheschiedt voor de ghene die eerst waeren ghenoodt, en
niet en quaemen, ende nochtans van dese seyt de Schrif-
ture dat se niet ghedwonghen, maer enckelijck aengeleyt
werden. Daerom ist dat de Kercke, door de macht, diese
door de religie ende gheloove der Coninghen, op de n
behoorlijcken tijdt ontfanghen heeft, de ketters en schif-
marcken

matyken DWINGHT binnen te komen: sy en hebben niet te klaghen datse bedwonghen worden.

In den selven brief spreect hy aldus: waer sijn se die ghewoon sijn te roepen: 'T staet vry te ghelooen oft niet te gelooven? Aen wie heeft Christus GHEWELT ghedaen? wie heeft hy bedwonghen? Siet, sy hebben den Apostel Paulus; datse eerst in hem herkennen den dwinghenden Christum, daer naer den leerenden, eerst den slaenden, daer naer den troostenden: Waerom en soude dan de Kereke niet bedwingen de verloren kinderen wederom te keeren, aenghesien dat de verloren kinderen andere bedwonghen hebben verloren te gaen?

In den derden boeck die hy gheschreuen heeft tegen den ketter Cresconius *Cap. 51*, seght hy: Te vergeefs roept ghy, laet ieder een in sijn vryheydt: Waerom en roept ghy oock niet, laet doot-slaghers en overspeelders, ende andere soodanighe in haere vryheydt? Nochans dese worden door rechtveerdighe wetten ghestraft. Godt heeft wel aen den mensch eenen vryen wille ghegheuen, maer hy en heeft den quaden wille niet onghesstraft willen laten.

Beraedt u nu eens / of met u selben alleen / of met uwen kercken-raedt / of gh'het lieber wilt houden met Plato en Seneca, ende met den ketter Cresconius, als met Augustinus.

Ammer / of ghy het hout met hem / ofte niet / hy heeft u Schriftuer-plaetsen aenghelue en upt de welcke ghy (als ghe maer oogen en hebt) klaerlyck sien kent dat gh'u misgrepen hebt / segghende dat Christus niet gehoden en heeft de onghelooovighen te dwinghen tot de religie.

Aengaende het straffen oock met de doot / hebben wy uwe ronde bekenenisse *Pag: 5.* daer ghe seght: verscheden Christene veyers hebben doots-straffen gestelt teghen dese ofte die ketter als te sien is in corpore Juris. Maer ick en hebbe mi niet konnen onthouden van lachen als ick daer op uwe antwoorde las / te weten / dat dit menschelijcke wetten zijn / dien-borghens onderworpen aen dwalinghen: Wel? of ick u byaeghde of gh' onseghbaer zijt om te conincen dat dit niet

niet gheschieden en magh?

Wat sout ghy my antwoozden? bedenckt u eens/ en
weer in 'het te segghen.

Ghy hebt oock vergheten het boeck ende Capittel
van Lactantius aen te wijsen / die ghy tot uw' hoozdeel
citeert/ wijs ons de eyghen plaetse aen / op dat wy die
moghen naesien.

II. A R T I K E L.

Onwetenheyt van Daniel aengaende de
aenbiddinghe ende religieuse eere.

Alsoo Daniel van 't vijftde bladt/ tot 25, de Room-
sche Kercke besonderlyck niet en schijnt te rare-
ten/ sprekende meest in 't ghemeen / soo sal ick al dat
ghetuygh laten passeren als ons niet besonderlyck tae-
kende/ ten sy dat hy van de Thesis, dat is / van die al-
ghemeene sprekken of boozstellinghen / wilt komen tot
de besondere/ ofte d'hypothesen, ende die aen de Room-
sche Kerck appliceren / dan sullen onse antwoozden
verdbigh zyn.

Ick gaer dan ober / tot het 25 bladt / daer hy d'z
speaken in 't besonder opbadt teghen de Catholijken.

Het eerste stuck is de aenbiddinghe, waer van hy soo
sprekt: De Roomsche Kercke wilt dat verscheyden
personen / als de Engelen / de V. Maghet Maria,
andere verstorben Heylighen / midts-gaeters eenighe
heylighe dinghen en saeken / als het kruys / beelden/
reliquien Christi ende der Heylighen / met eene reli-
gieuse eere moghen en MOETEN ghe-eert worden.

Datmen 't mogen doen/ is waer: Datmen 't MOE-
TEN doen / waer hebt ghy dit in onse boeken gelesen?
Wilt ghy ons komen onderwijsen/ en zyt ghy noch soo
onweteende in 't ghene wy leeren? Ick hebbe nu meer
als aen ses van uwe mede-predikanten met verschey-
den ghedruckte schriften ront uyt gheseyt dat se de
waerheyt spaerden/segghende/ dat wy die boozsejde
personen of dinghen MOETEN eeren: En komt ghy/
naer